

Oponentský posudek bakalářské práce:

Anežka Tefrová: Pastorační péče o dospívající s duševním onemocněním

Studijní program: Evangelická teologie

Od počátku je autorka přesvědčená o dvou věcech: jednak, že téma duševního onemocnění dospívajících je závažné společenské téma současnosti, a zároveň, že pastorační péče má k tomuto tématu co nabídnout. Ve své práci se pokouší obě oblasti popsat a propojit. Proto i od samého počátku přesahuje hranice své disciplíny, přináší poznatky z jiných oborů a pokouší se o mezioborový pohled. Vedle (praktické) teologie jde zejména o pohled sociologický a pohled psychologie. A rovnou je možno ocenit, že tyto obory dobře rozlišuje, což umožňuje zřetelně uchopit jejich specifický přínos. A nepůsobit diletantsky, k čemuž mají teologové mnohdy sklon. Na druhé straně je možno přitakat i skromnému, leč zřetelnému postesknutí autorky, že „ačkoli se dnes v léčbě prosazuje mezioborový přístup, duchovní stránka nemocných často zůstává opomíjená“ (12). Jak autorka později zdůrazní, nejde pouze o „léčení nemocného“, ale také o podporu nejbližších a komunit, ve kterých se nemocný pohybuje.

Danému úkolu dobře odpovídá i zvolená struktura předložené práce. Nejprve popis, a vůbec definice problému prostřednictvím domácích i zahraničních výzkumů. Za důležité zde považuji formulace ohledně příčin zhoršeného stavu duševního zdraví, jakož i faktory podporující duševní zdraví (např. 18n). A ovšem relevantní zdůvodnění, proč se autorka v práci věnuje zejména či výlučně depresím a úzkosti, které pak podrobněji rozebírá. Na str. 24 zmiňuje možnosti léčby a případné medikace. Možná by bylo dobré zde zmínit i prevenci recidivy.

V oblasti teologické (teorii pastorační) se autorka musela vyrovnat s řadou konceptů i rozmanitě užívanou terminologií. Obdiv zaslouží, že se dokázala doslova prosekávat houštinou různých přístupů (např. 29n) a formulovala dobře obhajitelné a nosné řešení, které pak ve zbytku práce užívá (30). Lze ovšem najít i otázky, které by potřebovaly zpřesnění. Což by nejspíš překročilo i tak nabitý rámec předložené práce. Jde například o klasické téma „ospravedlnění“. Na jedné straně má autorka za to, že důraz J. Smolíka „na lidskou hříšnost, porušenost a odcizenost od Boha dnes [jako téma pastorační] ustupuje do pozadí“ (28). Na téže stránce vcelku pozitivně představuje „Lutherův důraz na slova odpuštění a Boží milosti“ s tím, že „dějištěm pastorační péče je křehkost života, lidská zranitelnost a zraněnost“. Chápu, že pojmosloví ve skriptu J. Smolíka zní snad příliš tradičně, ale jde v zásadě o něco jiného? Ostatně – co nabízet lidem bez (křesťanské) víry (tamtéž), než pozvání k životu osvobozenému od tlaku prohry, výkonu atd.? Ale to vše může být předmětem obhajoby.

Z jiné odbornosti by bylo možné položit otázku ohledně prožívání emocí (zejm. 21), tedy i smutku. Autorka ví, že „dospívající mají potřebu jim věnovat větší pozornost, ale navenek příliš nesdílet“. Jde tedy o skutečnost, která jaksí patří k věku. Je nějak odlišitelné, kdy se vskutku jedná o jev podmíněný věkem, a kdy jde již o patologickou změnu? A to se týká i výzkumů – je toto v nich nějak odlišeno? Je to možno zohlednit, kdy se jedná „jen o pocit“, a kdy jde vskutku již o náznak onemocnění?

Ve druhé kapitole jde o více teoretickou přípravu, která se týká jednotlivých aktérů dané problematiky a konceptů pastorační. Tím autorka získá množství podnětů pro třetí kapitolu, ve které se pokouší navrhnout konkrétní možnosti pro pastorační působení. Napořád jde však o mezioborový diskurs. Někdy se může zdát, že autorka příliš spoléhá na to, že vzdělání pastorů v psychoterapii či jiné odbornosti vnese větší míru odbornosti a umění rizika (např. 36). Oponent s tím zcela souhlasí, jen je třeba zvážit, že získání této odbornosti pro pastory někdy znamená podcenění přínosu vlastní teologicko-pastorační kompetence (obdivuhodně vystižen v závěrečném odstavci na str. 46), a tím ústup od mezioborovosti. Ostatně – to je také otázka k diskusi – právě v církvi je mnoho obdarovaných, kteří takové doprovázení dobře dovedou. I bez specifického školení. Ale je to vskutku věcí obdarování! Jinak pak také ovšem platí, že nekompetence zejm. v oblasti teologie a víry, může mít značné negativní dopady na psychiku nejen dospívajících (např. 42).

Ocenit je třeba, že autorka ve třetí části navrhuje konkrétní možnosti pastorační práce, a to s docela konkrétním dopadem. Vychází z poznatků, které získala, takže první se objevuje téma prevence. V pastoračních teoriích často opomíjené. A v dalším je důraz právě na specifika prostředí a zázemí, které pastorační práce konaná v církvích může nabídnout. Autorka se nevyhýbá ani tématu sebevražedného jednání (52nn), kde je ovšem naopak velmi dobré poukázat na určité odborné kompetence, které je možno, a nejen možno, i záhodno si do jisté míry osvojit. Stojí za zmínku, že diplomantka se vcelku zdařile pokouší aplikovat příručku, která je primárně určená pro jiné situace (*Psychická první pomoc*), ale je zřejmé, že leccos je možno využít. Samozřejmě věnuje pozornost klasické pastorační individuální péči (rozhovoru) i funkci společnosti.

Je nepochybné, že autorka zná a užívá množství literatury. Na daný typ práce se jedná rozhodně o nadprůměr. Sleduje i diskusi, která se vede v médiích. Uznávám, že není vždy snadné všechna tvrzení označit konkrétním zdrojem, nicméně je třeba upozornit, že některá tvrzení by přece jenom vyžadovala odkaz na literaturu nebo jiný zdroj. Jedná se například o množství tvrzení na str. 12-14, nebo 22. Celek práce však jasně ukazuje, že autorka užívá uvedené zdroje.

Jako určité potvrzení správného nasměrování celé práce a přemýšlení naší diplomantky mohou poukázat na naše předchůdce. Depresí z pozice pastorační práce se zabývala řada významných teologů (např. Romano Guardini), ale také jeden z největších praktologů posledního století, Rudolf Bohren (1920 – 2010). Věnoval jí poměrně rozsáhlou monografii (*In der Tiefe der Zisterne. Erfahrungen mit der Schwermut*. München 1990). Pokouší se v ní hledat specifické duchovní „medikamenty“. Měl s tématem bohatou zkušenost – jeho manželka 15 let trpěla depresemi, na konci si vzala život. Svým typickým poetickým, ne vždy snadno sledovatelným jazykem promýšlí vztah teologie, psychologie, psychiatrie i krásné literatury. Všímá si, že tématem se zabývali již teologové v 17. století (ostatně již Luther psal nejednou o „trudnomyslnosti“ a např. významu hudby v zápase s ní). Ale Bohren dochází k podobnému závěru, jako naše diplomantka: tím, že deprese velmi hluboce zasahuje naše lidství, a zasahuje široké okolí nemocného, nelze ji přenechat toliko psychiatrům. A vytváření bezpečného, solidárního společenství, kde panuje důvěra, a prostředí, kde je člověk viděn v jiné perspektivě, než jen užitečnosti a výkonu, bude nepochybně jedním z dobrých příspěvků pastorační práce ve spolupráci s jinými odbornostmi.

Práce je velmi pečlivě a pozorně zpracovaná a čtivá, dobře strukturovaná, argumentace jasná. Ač autorka všude užívá správně jméno autora Timm Lohse, na str. 45 je přejmenován na Eduarda. Což nebude náhoda, jde o významného novozákoníka.

Práci lze jistě vytknout některé drobné nedostatky. Nelze jí však vytknout zájem o danou věc, spojenou se širokým rozhledem, schopností strukturovaně formulovat a popsat. Práce je spíše rozsáhlejší, ale rozhodně je vidět, že autorka argumentuje věcně a ukazuje komplexitu témat dané problematiky. Celková promyšlenost, strukturovanost neopomíjející i určité detaily, které by byly hodny magisterské práce, jako je například ujasnění základních pastoračních konceptů, zaslouží co nejlepší hodnocení. Velmi pečlivé grafické i stylistické zpracování celkový dojem jen zvýrazňuje. A nepochybně je třeba vyslovit i poděkování, že se diplomantka pustila do tak závažného tématu.

Navrhuji hodnocení „A“.

Ladislav Beneš, Dr.
Katedra praktické teologie ETF UK

V Praze 30. 5. 2024